

Universitatea
Transilvania
din Braşov

ŞCOALA DOCTORALĂ INTERDISCIPLINARĂ

Facultatea de Litere

Ivan Andreea Cristina

Kitsch-ul în literatura română postdecembristă

Kitsch in Romanian literature after 1989

REZUMAT / ABSTRACT

Conducător științific

Prof. univ. dr. Rodica Maria Ilie

BRAȘOV, 2020

UNIUNEA EUROPEANĂ

Fondul Social European
POSDRU 2007-2013

Instrumente Structurale
2007-2013

OIPOSDRU

MINISTERUL
EDUCAȚIEI ȘI
CERCETĂRII
ȘTIINȚIFICE

Investește în oameni!

FONDUL SOCIAL EUROPEAN

Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007 – 2013

Axa prioritară 1 „Educație și formare profesională în sprijinul creșterii economice și dezvoltării societății bazate pe cunoaștere”

Domeniul major de intervenție 1.5. „Programe doctorale și post-doctorale în sprijinul cercetării”

Titlul proiectului: Burse doctorale și postdoctorale pentru cercetare de excelență

Numărul de identificare al contractului: POSDRU/159/1.5/S/134378

Beneficiar: Universitatea Transilvania din Brașov

Partener:

Ivan Andreea Cristina

Kitsch-ul în literatura română postdecembristă

Kitsch in Romanian literature after 1989

REZUMAT / ABSTRACT

Scientific supervisor

Professor Rodica Maria Ilie, PhD

BRAȘOV, 2020

D-lui (D-nei)

COMPONENȚA

Comisiei de doctorat

Numită prin ordinul Rectorului Universității Transilvania din Brașov

Nr. din

PREȘEDINTE:

prof. univ. dr. Gabriela Chefneux – prodecan al Facultății
de Litere, Universitatea Transilvania din Brașov

CONDUCĂTOR ȘTIINȚIFIC:

prof. univ. dr. Rodica Ilie, Universitatea Transilvania din Brașov

REFERENȚI:

prof. univ. dr. Caius Dobrescu, Universitatea București

conf. univ. dr. Dragos Varga, Universitatea Lucian Blaga, Sibiu

conf. univ. dr. Adrian Lăcătuș, Universitatea Transilvania din
Brașov

Data, ora și locul susținerii publice a tezei de doctorat: 10.09.2020, ora 10, pe platforma: <https://bbb.unitbv.ro/b> , cu înregistrare integrală.

Eventualele aprecieri sau observații asupra conținutului lucrării vă rugăm să le transmiteți în timp util, pe adresa ivanandreeacristina@unitbv.ro.

Totodată vă invităm să luați parte la ședința publică de susținere a tezei de doctorat.

Vă mulțumim.

CUPRINS

	Pg teză	Pg rezumat
Argument	7	8
1. Preliminarii teoretice: o călătorie în lumea kitsch-ului	11	12
1.1. Accepțiuni curente	11	12
1.2. Etimologie și reacții timpurii	14	12
1.3. Kitsch-ul și cultura de masă. Adecvarea la cerințele publicului	17	12
1.4. Îmblânzirea kitsch-ului	20	13
1.5. Kitsch-ul sau lipsa de măsură	25	13
2. Daniela Zeca: kitsch-ul ca epuizare prin extensie	30	14
2.1. Operele de artă, interpretate în virtutea propriilor legi formale	30	14
2.2. Mari pasiuni	33	14
2.3. Sfârșitul marilor pasiuni. Starea de incertitudine	47	14
2.4. Stăpânirea pasiunilor	50	15
2.5. Kitsch-ul ca epuizare prin extensie	53	15
2.6. Concluzii	56	16
3. Kitsch-ul ca reconvertire estetică a bestsellerului imediat în bestsellerul de lungă durată	58	17
3.1. Ce este un bestseller?	59	17
3.2. De la bestseller la carte clasică	64	17
3.3. Receptarea romanelor Danielei Zeca. Consacrarea unei grile de lectură	66	17
3.4. Concluzii	72	18
4. Dan Puric: kitsch-ul ca încălcare a eticii memoriei	74	19
4.1. Programul lui Dan Puric	74	19
4.2. Conceptul de etică a memoriei	77	19
4.3. Kitsch-ul: încălcarea eticii memoriei	80	20
4.4. Două tipuri de nostalgie	84	20
4.4.1. Nostalgia restauratoare, idealizare a trecutului	89	21
4.4.2. Originile intelectuale ale aristocrației românești a suferinței..	92	21

4.4.3. Accederea la aristocrația românească a suferinței	97	21
4.5. Reactivarea memoriei redusă la condiția de vizitare turistică a istoriei	100	22
4.6. Suvenirul ca narațiune de accedere la Vârsta de aur românească	107	23
4.7. Concluzii	114	23
5. Gabriel Liiceanu: kitsch-ul ca lipsă de imaginație morală	116	24
5.1. Pretinsa impunitate a ficțiunii	117	24
5.1.1. Două teorii ale ontologiei ficțiunii	117	24
5.1.2. Criterii de existență a ficțiunii	120	24
5.1.3. Respingerea impunității ficțiunii	123	24
5.2. Literatura de confesiune ca mediu propice pentru transgresarea granițelor ficțiunii	129	25
5.2.1. Caracteristicile literaturii intime ca gen al veridicității	129	25
5.2.2. Literatura de confesiune ca ficțiune	139	25
5.3. Narațiunea persecutării liicene	140	25
5.3.1. Temele literaturii de confesiune a lui Gabriel Liiceanu	140	25
5.3.2. Distorsiuni persecutorii ale reușitei și virtuții	146	25
5.3.3. Victimizarea lui Gabriel Liiceanu	156	26
5.3.4. Figuri ale grotescului	163	26
5.4. Gabriel Liiceanu: kitsch-ul ca lipsă a imaginației morale	167	26
5.4.1. Gabriel Liiceanu ca subiect virtuos	167	26
5.4.2. Imaginația morală	169	26
5.4.3. Lipsa imaginației morale ca poziționare kitsch față de suferință. Ipostaze	171	26
5.5. Concluzii	179	27
Concluzii generale	181	28
Bibliografie	188	31
Anexa 1. Rezumat	203	46
Anexa 2. Listă lucrări științifice	204	47

TABLE OF CONTENTS

	Thesis Page	Abstract Page
Foreword	7	8
1. Theoretical preliminaries: journey into kitschland	11	12
1.1. Current usages	11	12
1.2. Etymology and early reactions	14	12
1.3. Kitsch and mass culture. Abiding by demands of the audience	17	12
1.4. The taming of kitsch	20	13
1.5. Kitsch as lack of just measure	25	13
2. Daniela Zeca: kitsch as fatigue by extension	30	14
2.1. Works of art, interpreted in virtue of their formal laws	30	14
2.2. Grand passions	33	14
2.3. The end of grand passions. The state of uncertainty	47	14
2.4. Passions restrained	50	15
2.5. Kitsch as fatigue by extension	53	15
2.6. Conclusions	56	16
3. Kitsch as esthetic reconversion of the immediate bestseller into the long-term bestseller	58	17
3.1. What is a bestseller?	59	17
3.2. From bestseller to classic book	64	17
3.3. The reception of Daniela Zeca's novels. Promoting a reading method	66	17
3.4. Conclusions	72	18
4. Dan Puric: kitsch as breach of the ethics of memory	74	19
4.1. Dan Puric's program	74	19
4.2. The concept of ethics of memory	77	19
4.3. Kitsch as breach of the ethics of memory	80	20
4.4. Two types of nostalgia	84	20
4.4.1. Restorative nostalgia: past idealized	89	21
4.4.2. The intellectual origins of the Romanian aristocracy of suffering	92	21

4.4.3. Adhering to the Romanian aristocracy of suffering	97	21
4.5. Reactivating memory as reduced to touristic visitation of history...	100	22
4.6. The souvenir as narrative to adhere to the Romanian Golden Age...	107	23
4.7. Conclusions	114	23
5. Gabriel Liiceanu: kitsch as lack of moral imagination	116	24
5.1. The supposed impunity of fiction	117	24
5.1.1. Two theories on the ontology of fiction	117	24
5.1.2. Criteria for the existence of fiction	120	24
5.1.3. Objecting to the impunity of fiction	123	24
5.2. Literary confessions as proper medium to transgress fictional limits	129	25
5.2.1. Characteristics of literary confessions as genre of the veridical	129	25
5.2.2. Literary confessions as fiction	139	25
5.3. The narrative of Liiceanu's persecution	140	25
5.3.1. Literary confessions themes with Gabriel Liiceanu	140	25
5.3.2. Persecutory distortions of success and virtue	146	25
5.3.3. Gabriel Liiceanu's victimization	156	26
5.3.4. Figures of the grotesque	163	26
5.4. Gabriel Liiceanu's kitsch as lack of moral imagination	167	26
5.4.1. Gabriel Liiceanu as virtuous subject	167	26
5.4.2 Moral imagination	169	26
5.4.3 Lack of moral imagination as kitsch-seeing suffering Hypostases	171	26
5.5. Conclusions	179	27
General conclusions	181	28
Selected bibliography	188	31
Appendix 1. Abstract	203	46
Appendix 2. List of published papers	204	47

Argument

Tema acestei lucrări poate să fie intimidantă din cauza conotațiilor peiorative pe care le are kitsch-ul, și pentru că autorii citați au succes la public și beneficiază de capital simbolic semnificativ. Însă acestea din urmă nu îl absolvă pe doctorand – și nu numai pe acesta, ci și pe oricare cititor – de responsabilitatea unui examen riguros al schemelor de gândire pe care le propun Daniela Zeca, Dan Puric și Gabriel Liiceanu. Trebuie spus de la început că acest concept este folosit cu detașare și că nu am avut nicio clipă intenția de a mă referi la nicio altă activitate, în afara celei care face strict obiectul acestei teze de doctorat: literatura. Cei trei autori au și alte profesii în afara scrisului (Daniela Zeca este profesoară și jurnalistă; Dan Puric are studii de actorie, iar Gabriel Liiceanu este profesor, filosof și editor), iar despre calitatea muncii lor în aceste alte sectoare de activitate trebuie să se pronunțe specialiștii în domeniile respective. Mai mult decât atât, interpretarea pe care o propun în cele ce urmează nu se extinde asupra autorilor în carne și oase. Convențiile literaturii de confesiune pe care o scrie Gabriel Liiceanu impun prezența unei mărci a autenticității care garantează veridicitatea celor relatate: numai din această perspectivă am făcut echivalări între autorul în carne și oase, narator și personaj.

Numele Danielei Zeca este asociat cu activitatea sa în domeniul jurnalismului (a condus postul TVR cultural și prezintă emisiunea „Mic dejun cu un campion”¹) și cu observațiile asupra fenomenelor mediatice, pe care le-a adunat în volume ca *Jurnalismul de televiziune*². A publicat volumele *Orfeea*³(poezie), *Îngeri pe carosabil (proză)*⁴, *Melonul domnului comisars* și *Zece zile sub vâl*⁶. Ultimul este un album cu fotografii făcute în Iran în timpul călătoriei de documentare pentru romanul *Omar cel orb*.

Dan Puric este actor, cunoscut mai ales datorită spectacolelor sale de pantomimă. În conferințele sale, care adună un public numeros, vorbește cel mai adesea despre „identitatea românească”⁷. DVD-ul *Alegeți*⁸, apărut pe piață în anul 2008, anunță teme

¹ Informații despre cariera Danielei Zeca în televiziune se găsesc la adresa online:

http://tvri.tvr.ro/prezentatori/daniela-zeca-buzura_7038.html .

² Daniela Zeca, *Jurnalismul de televiziune*, Ed. Polirom, Iași, 2009.

³ Idem, *Orfeea*, Ed. Viitorul Românesc, București, 1993.

⁴ Idem, *Îngeri pe carosabil*, Ed. Coresi, București, 2000.

⁵ Idem, *Melonul domnului comisars*, Ed. Curtea veche, București, 2005.

⁶ Idem, *Zece zile sub vâl*, Ed. Litera, București, 2011.

⁷ Un exemplu de conferință susținută de Dan Puric pe această tema se poate urmări la adresa online:

<https://www.youtube.com/watch?v=19Leezx4-wQ> .

⁸ Dan Puric, *Alegeți: acces la memorie*, Compania Dan Puric, București, 2008.

reluat în memoriile sale: memoria sau spiritul românesc în relație cu Occidentul și Orientul.

Dintre cei trei, cred că Gabriel Liiceanu este scriitorul prolific. În afară de literatura de confesiune, a semnat eseuri și ceea ce numește volume „de implicare în «viața cetății»”⁹. Numai în 2019 a publicat două volume, iar până în vara lui 2020 a mai fost editat încă unul. Am ales ca obiect de cercetare numai literatura scrisă de Liiceanu, mai întâi pentru că se recomandă ca scriitor de literatură personală, și nu filozof sau profesor¹⁰. Apoi, având în vedere că literatura de confesiune prezintă geneza personajului civic și legitimează poziția sa morală, cele două tipuri de scriitură nu pot fi privite separat, iar un studiu dedicat celorlalte texte va trebui să ia în considerare felul în care acest autor și-a construit imaginea riguroasă de persoană publică.

Activitatea culturală diversă pe care o propun cei trei autori studiați este unul dintre motivele care au dus la delimitarea obiectului acestei cercetări. Mai mult decât atât, publicarea volumelor de literatură marchează, de fiecare dată, un moment de cotitură în carieră. Fie că a însemnat revenirea la cariera de scriitor cu care au debutat (cum este cazul, de pildă, al Danielei Zeca) sau că trimite la o modalitate de regăsire de sine (dacă ne gândim la Gabriel Liiceanu sau la Dan Puric), imaginea celor trei nu poate fi separată de această creație artistică, care le-a sporit considerabil vizibilitatea.

În ceea ce privește receptarea acestor volume de literatură, am reușit să identific numai în cazul Danielei Zeca un tipar al demersului critic. În acest caz, criticii de întâmpinare i s-a dedicat un capitol separat, care surprinde un moment din comportamentul său în care judecata estetică a fost suspendată. Nu mai este nevoie să menționez că conceptul de kitsch nu corespunde activității acestor critici în ansamblul ei. Poate pentru că, dintre cei trei, Dan Puric este cel mai puțin prestigios, nu i-au fost dedicate eforturi de analiză consistente. Din ce cunosc, nici Gabriel Liiceanu nu a avut parte de o analiză consistentă a literaturii de confesiune pe care o propune.

Din lista studiilor ample despre kitsch din spațiul românesc lipsesc demersurile care să analizeze manifestările kitsch-ului de astăzi. Au fost publicate lucrări ca cea a Codruței Aron-Vîrtec, *Kitsch-ul și influențele sale în cultura populară românească*¹¹, care urmărește să identifice efectele pe care le-a avut procesul de modernizare asupra culturii populare

⁹ Cf. pagina de autor dedicată lui Gabriel Liiceanu pe site-ul Humanitas. Adresa online: <https://humanitas.ro/autori/gabriel-liiceanu>. Accesată 20 mai 2020, ora 14:40.

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ Codruța Aron-Vîrtec, *Kitsch-ul și influențele sale în cultura populară românească*, Ed. Vremi, Cluj-Napoca, 2006.

românești. În *Teatrul de animație – tradiție, modernitate, kitsch*¹², Ciprian Huțanu s-a axat pe acest fenomen în ceea ce privește elementele expresive din teatrul cu păpuși. Singura apariție editorială din domeniul filologic este cea a lui Ștefan Cazimir, *I.L. Caragiale față cu kitschul*¹³, însă abordarea nu se aseamănă cu cea din teza de față, pentru că își propune să identifice ipostaze ale omului kitsch în opera scriitorului român.

O provocare în redactarea acestei lucrări a fost identificarea unor strategii de investigare adecvate textelor de față. Capitolul dedicat romanelor Danielei Zeca a fost rescris, pentru că prima variantă era marcată puternic de reticența de a părăsi modele consacrate de analizare a kitsch-ului. El încerca să reproducă ideea lui Umberto Eco din „Structura prostului gust”¹⁴, pe care a preluat-o la rândul său de la Walter Killy, a tehnicii reiterării stimulului. Pentru că eram preocupată de respectarea strictă a acestui model de analiză, a trecut o perioadă de timp până să observ că trebuia să găsesc altă formulă care să surprindă felul în care kitsch-ul se manifestă în romanele acestei scriitoare. Numai după ce m-am desprins de bibliografia de specialitate despre kitsch mi-am dat seama că unicitatea temei abordate este faptul că nu există modele definitive de analiză și că, într-o anumită măsură, metodele propuse până acum se epuizează de îndată ce sunt aplicate unui nou studiu de caz. Această observație pune în lumină unicitatea temei discutate, și anume faptul că acest fenomen este greu de definit și că formele pe care le ia au nevoie de interpretări noi, care să corespundă fiecărui text în parte.

Am privit cu atenție cercetarea lui Marita Sturken¹⁵, pentru că intenția sa nu a fost de a redefini kitsch-ul, ci de a înțelege cum simboluri ale traumei camuflează probleme etice serioase. Dintr-un anumit punct de vedere, cazul lui Dan Puric se aseamănă cu obiectele pe care le cumpără turiștii americani care vizitează locul fostelor Turnuri Gemene din New York: discursul actorului român este similar suvenirului care emoționează, dar nu provoacă meditație adâncă. Pornind de aici, am realizat că la fiecare studiu de caz va trebui să identific structurile de adâncime care generează discursurile kitsch.

Este de la sine înțeles că această teză de doctorat nu este o încercare de a realiza un repertoriu exhaustiv al formelor pe care le ia kitsch-ul astăzi. Mai degrabă, ea încearcă să identifice modurile în care o serie de texte funcționează drept kitsch și astfel să îmbogățească felul în care este înțeles acest concept. Așadar, lucrarea sugerează moduri

¹² Ciprian Huțanu, *Teatrul de animație – tradiție, modernitate, kitsch*, Ed. Artes, Iași, 2012.

¹³ Ștefan Cazimir, *I.L. Caragiale față cu kitschul*, Ed. Cartea Românească, București, 1988.

¹⁴ Umberto Eco, „Structura prostului gust”, în *Apocaliptici și integrați. Comunicații de masă și teorii ale culturii de masă*, trad. de Ștefania Mincu, Ed. Polirom, Iași, pp. 77-84.

¹⁵ Marita Sturken, *Tourists of history. Memory, kitsch, and consumerism from Oklahoma City to Ground Zero*, Duke University Press, Durham and London, 2007.

diferite de a avansa discuția din jurul fenomenului și sper că va stimula dezbateri viitoare asupra altor texte care se încadrează într-o asemenea categorie.

Cu toate că, cel mai adesea, kitsch-ul este asociat obiectelor stridente, similare suvenirelor, de pildă, care sunt expediate cu ușurință, cărțile pe care le investighez fac parte dintr-o categorie diferită, pentru că aspiră la cultura înaltă. Acesta este motivul pentru care încadrarea lor într-o categorie disprețuită, cum este aceea a kitsch-ului, va stârni controverse. Însă lucrarea mea dă credit fenomenului în ipostazele sale mai subtile, care nu pot fi sesizate imediat.

1. Preliminarii teoretice: o călătorie în lumea kitsch-ului

Obiectivul primului capitol a fost acela de a stabili sensul în care folosesc conceptul de kitsch. Am identificat accepțiunile curente ale termenului și apoi am trasat etimologia sa.

1.1. Accepțiuni curente

În sens comun, kitsch-ul desemnează imitațiile lipsite de valoare ale operelor de artă consacrate. De asemenea, poate însemna obiecte decorative lipsite de gust. În dicționarele de artă, fenomenul este asociat cu falsitatea și cu lipsa de calitate artistică. Pe lângă acestea, kitsch-ul este identificat cu cultura de masă, de la care preia atributele de mediocritate sau naivitate.

Tot în această secțiunea a lucrării, am oferit o privire de ansamblu asupra multitudinii de domenii în care regăsim kitsch-ul și asupra celor mai importanți intelectuali care au marcat discursul despre kitsch.

1.2. Etimologie și reacții timpurii

Acest subcapitol subliniază originea varietății semantice a kitsch-ului, iar scopul său este acela de a recupera felurile în care primele teoretizări ale fenomenului conțin sensurile în care este înțeles și astăzi. Deși cunoaștem o serie de teorii etimologice valide despre originea termenului, există consens în ceea ce privește locul și perioada în care s-a folosit pentru prima oară termenul de kitsch. Mai precis, este vorba despre München-ul celei de-a doua jumătate a secolului al XIX-lea, considerat unul dintre cele mai importante centre europene de artă. Ferdinand Avenarius amintește că din rațiuni financiare și de statut social, comunitatea artiștilor locali impune adoptarea unui termen care să distingă clar între arta legitimă și picturile kitsch.

1.3. Kitsch-ul și cultura de masă. Adecvarea la cerințele publicului

Această secțiune punctează caracteristicile kitsch-ului ca artă care reperează și satisface cerințele publicului larg, expuse din perspectivă marxistă. Adaptarea artei la cerințele audienței din ce în ce mai numeros ajunge, în epoca industrializării consumului cultural, la reciclarea mecanică a starurilor celebre și a conținuturilor spectacolelor¹⁶. Producția de masă și răspândirea culturii populare atrage după sine degenerarea artei în

¹⁶ Max Horkheimer, Theodor W. Adorno, *Dialectica Luminilor: fragmente filozofice*, trad. de Andrei Corbea, Ed. Polirom, 2012.

clișee. Kitsch-ului îi revine funcția de divertisment, pentru recreerea muncitorului amorțit de munca degradantă și pentru a face reîntoarcerea la lucru suportabilă.

1.4. Îmblânzirea kitsch-ului

În subcapitolul axat pe primele studii dedicate kitsch-ului, am observat că acesta era privit cu îngăduință grație potențialului său de educare estetică: în drumul lor spre marile opere de artă, obiectele artistice ieftine erau repere care dezvăluiau adevărata valoare a patrimoniului cultural autentic. Mai există, însă, și alte instanțe în care kitsch-ul nu este demonizat: o concentrație ridicată de kitsch devine ridicolul care expune prejudecăți. Înțeles astfel, kitsch-ul pune la îndoială limitele gustului și scoate în evidență caracterul accentuat consumist al societății actuale.

1.5. Kitsch-ul sau lipsa de măsură

În secțiunea finală a capitolului teoretic, atenția s-a mutat asupra sensului în care înțeleg kitsch-ul și a observației că această definiție este ilustrată de studiile de caz. În esență, am sesizat caracterul reductiv al kitsch-ului, care este supracompensat prin aspirațiile celor trei autori discutați. Am resemantizat formularea lui Theodor Adorno, „grosolanie a gândirii”, cu scopul de a explica trăsătura fundamentală a kitsch-ului, și anume lipsa fineții conceptuale, incapacitatea de a distinge între substanță și forma pe care aceasta o ia.

2. Daniela Zeca: kitsch-ul ca epuizare prin extensie

În acest prim capitol de analiză, am privit romanele Daniei Zeca ca forme artistice unice, în măsura în care își organizează în manieră proprie conținutul. Astfel, putem să identificăm propriile criterii formale pe care le produc. Am plecat de la premisa că nu putem înțelege cum abordează această scriitoare mari teme – alteritatea, patosul, Orientul, exilul – dacă nu le vom corela cu structura care articulează de fiecare dată volumele: mari pasiuni – starea de incertitudine – stăpânirea pasiunilor.

2.1. Operele de artă, interpretate în virtutea propriilor legi formale

În această parte a tezei de doctorat, am plecat de la presupuziția că procedeele și mijloacele literare folosite de un scriitor nu pot fi judecate cu rigiditate după gradul de conformare la norme estetice generale. Am observat, dimpotrivă, că trebuie privite în configurațiile în care apar de fiecare dată. Acest capitol nu a propus o prezentare comprehensivă a modului de existență al operei literare, ci și-a propus să identifice un moment care ajută la interpretarea romanelor prin normele implicite care pot fi deduse prin lectură.

2.2. Mari pasiuni

În fiecare roman al Trilogiei orientale, personajele pleacă într-o călătorie care le schimbă fundamental viețile. Disponibilitatea de a renunța la viețile apatice este indicată prin intensificarea simțurilor. Totodată, există intuiția că acest delir al simțurilor este partea palpabilă care anunță idealul înalt la care aspiră personajele. Într-un cuvânt, noul spațiu este erotizat la scară amplă, iar patosul se articulează în jurul unei serii de motive erotice (prima întâlnire, iubirea imediată și absolută, senzualitatea augmentată de miros și gust, mai ales prin consumul de mâncare, Orientul ca stimulent erotic, etc.).

2.3. Sfârșitul marilor pasiuni. Starea de incertitudine

Următorul pas în analizarea romanelor are în vedere etapa intermediară din schema generică a trilogiei. Rolul acesteia este de a pregăti personajul pentru trecerea de la exuberanța senzorială la idealurile înalte. Urmează perioadele de chin, de așteptare apăsătoare și de disconfort fizic. Aici am identificat o emoție tragică a romanelor, în măsura în care curajul cu care renunță, fără rețineri, la tot ce au, le condamnă la suferință.

Am observat că cei trei eroi se dispensează de confortul domestic pentru că au încredere în destinul grandios pe care îl intuiesc prin intermediul marilor pasiuni. Iluziile pe care și le fac în legătură cu viața nouă sunt spulberate de decepțiile care aruncă eroul în tulburare.

2.4. Stăpânirea pasiunilor

Următorul moment al schemei narrative generice este suferința care intermediază între voluptate și stăpânirea pasiunilor. Ea anunță „izbânda eșecului”, „înălțarea prin cădere” care recuperează omul din abisul durerii pentru a-l încadra într-un „plan superior”¹⁷. Tristețea, melancolia, durerea fizică nu au loc în zadar; ele vorbesc despre un suflet care își caută împlinirea și care este astfel capabil să riște totul. Însă, ca să-și atingă scopul, eroii romanelor Daniei Zeca trebuie să-și fi încheiat „educația morală”¹⁸, rezistând tentațiilor senzuale și stăpânindu-și impulsurile. Ei se liniștesc numai în clipa în care idealurile lor devin mai caste.

2.5. Kitsch-ul ca epuizare prin extensie

Progresia pe care o urmează cele trei romane ale Trilogiei orientale nu se oprește la delirul pasiunilor și la suferința care îi este inerentă, ci este animată de convingerea că există o dispoziție sufletească a personajelor care le face receptive la contemplarea marilor pasiuni. Intriga are, astfel, o desfășurare simetrică: sensibilitatea protagoniștilor își recapătă vigoarea datorită călătoriei pe care o fac, iar deplasarea confirmă calitatea morală inerentă unui suflet predispus la sentimente intense și înălțătoare. Am sistematizat mărcile stăpânirii pasiunilor și am observat că apogeul acestui proces îl reprezintă inițierea unui proiect care coincide cu succesul profesional.

Am indicat apoi modul în care comunică hotărârea personajelor de a-și schimba destinul cu materializarea intuiției idealurilor înalte. Mai precis, personajele caută în spațiul oriental semne concrete care să corespundă și să confirme scopul superior la care aspiră și pe care îl intuiesc. Am folosit în acest sens ideea kantiană a naturii care transmite semne de „compatibilitate” între interesul arătat pentru un obiect natural frumos și un subiect moral.

Prin demonstrația mea, am reușit să clarific modul în care aplicarea criteriului erotic în registre foarte variate duce, prin extensie, la epuizarea substanței lumii prezentate și la impresia că soluția pe care Daniela Zeca a găsit-o pentru prezentarea unor lumi este cea a

¹⁷ Ion Ianoși, *Lección de estetică*, Centrul de multiplicare al Universității din București, București, 1974, p. 155.

¹⁸ Toma Pavel, *Gândirea romanului*, ed. cit., p. 152.

cuantificării exhaustive. Incidența elementelor saturate erotic este atât de ridicată, încât dă senzația de lectură repetitivă și contaminează fragmentele de altă natură. Fiecare roman conține direcții alternative de dezvoltare, însă, de cele mai multe ori, atenția este concentrată asupra schemei narrative mari pasiuni – starea de incertitudine – stăpânirea pasiunilor.

2.6. Concluzii

Am încercat, în acest capitol, să arăt cum conștiința personajelor dă o formulare proprie idealului la care aspiră. Însă, cum aproape toate elementele romanelor sunt măsurate din perspectivă erotică, marile teme abordate de Daniela Zeca se golesc de substanță¹⁹. În acest caz, kitsch-ul înlocuiește semnificația cu cantitatea sa: lectorul trebuie să fie impresionat de bogăția descrierilor și de spațiul saturat erotic, în speranța că cuantificarea, prin simplă intensificare matematică, asumă proporțiile idealurilor la care aspiră protagoniștii.

¹⁹ Theodor W. Adorno, *op. cit.*, p. 105.

3. Kitsch-ul ca reconvertire estetică a bestsellerului imediat în bestsellerul de lungă durată

3.1. Ce este un bestseller?

În prima parte a capitolului, am definit fenomenul bestsellerului și am insistat asupra categoriei distincte de „long-seller” a cărții canonice. Am prezentat apoi caracteristicile și campania de promovare care fac din romanele Danielei Zeca bestselleruri.

3.2. De la bestseller la carte clasică

În a doua parte a capitolului, atenția se deplasează pe discursul critic despre romanele Trilogiei Orientale. Distincția dintre bestsellerul imediat și bestsellerul de lungă durată se integrează în teoria câmpului polarizat de producție literară a lui Pierre Bourdieu, care observă că subcâmpul orientat spre profitul comercial se axează pe producerea de bestselleruri care se consumă imediat, pe când subcâmpul de producție restrânsă vizează producerea de bestselleruri care se înscriu într-o tradiție literară. Discursul despre operă, ca moment al producerii ei, are un rol deosebit în acest studiu de caz, pentru că operează transformarea bestsellerului imediat în bestsellerul de lungă durată.

3.3. Receptarea romanelor Danielei Zeca. Consacrarea unei grile de lectură

Cronicile fabrică sau recuperează elementele estetice necesare, conform teoriei lui Harold Bloom, pentru „deschiderea” canonului. Se pretinde, astfel, că romanele Danielei Zeca efectuează o sinteză ideală între cererea de piață reperabilă și valoarea estetică. Criticii propun o grilă de lectură pe etaje și două tipuri de cititori. Pe lângă cititorul „obișnuit”, își face apariția un cititor elitist, singurul suficient de instruit încât să constate stranietatea și originalitatea celor trei romane orientale. Am prezentat apoi calitățile stilistice atribuite de critica literară, care condiționează accesul în tradiția literară. Anvergura estetică este subliniată și prin angajarea într-un proiect intelectual și prin rigurozitatea eticii sale profesionale.

3.4. Concluzii

Ceea ce dă coerență acestei ipostaze kitsch a criticii literare este faptul că sentimentalismul este atenuat și reconvertit în calități estetice înalte. Erotismul obsesiv pe care l-am analizat în capitolul anterior este omis cu totul, iar nereușitele stilistice sunt comentate eufemistic drept originalitate estetică. Este caracteristic kitsch-ului faptul că o serie de atitudini ambițioase, care indexează necritic această perspectivă asupra Orientului, femeii sau iubirii, înlocuiește crearea unei comunități autentice de lectură, care să delibereze asupra calității romanelor. Din nefericire, funcția criticii de a ghida cititorul amator și de a-i indica niște criterii în funcție de care să își creeze lista de lectură este suspendată, în acest caz.

Inventarea instanței cititorului grăbit, incapabil de a sesiza muzicalitatea textelor, nu servește defel nici cititorului și nici scriitoarei. O receptare mai echilibrată a literaturii pe care o scrie Daniela Zeca ar fi servit și carierei sale de scriitoare. Omiterea unor observații pertinente amintește de amăgirea care caracterizează kitsch-ul.

4. Dan Puric: kitsch-ul ca încălcare a eticii memoriei

În cazul lui Dan Puric, am pornit de la observația că acesta diagnostichează societatea românească contemporană ca fiind afectată de anomie și de pauperitate spirituală, despre care afirmă că sunt două efecte ale pierderii memoriei. Neîncrederea în prezent este alimentată de un dușman nenumit care lucrează neîncetat la ștergerea valorilor absolute ale neamului.

4.1. Programul lui Dan Puric

Dan Puric își asumă explicit, în repetate rânduri, responsabilitatea de a reactiva memoria „neamului românesc”. Procesul mnemonic inițiat de autor este marcat editorial de publicarea primei sale cărți, *Cine suntem*. Dan Puric pleacă de la premisa că o atare acțiune nu numai că este indicată, ci și necesară în contextul în care amnezia generalizată care a cuprins România a dus la ignorarea valorilor perene, al cărei rezultat final ar fi erodarea totală a memoriei. Am expus principiile care îi orientează demersul și am reușit să reconstitui programul lui Puric care, deși nu este redactat ca atare, se poate recupera din afirmații dispersate în cele patru cărți. Autorul își propune să reactiveze memoria și să stabilească reperele necesare generației tinere. Dacă aceștia din urmă sunt educați după rigorile religioase și ale memoriei care trimit la valorile autohtone adevărate, acest lucru va servi inclusiv unei Europe care și-a pierdut identitatea. Mai mult decât atât, dispozitivele sale mnemonice vor fi oportunități de realizare de sine și de cunoaștere a existenței autentice.

4.2. Conceptul de etică a memoriei

Plecând de la intenția lui Puric de a activa memoria neamului românesc, am arătat că există o serie de principii care normează orice comunitate de memorie. Am reunit aceste elemente sub conceptul de etică a memoriei. În acest sens, cel care își asumă explicit sarcina de a rememora trecutul trebuie să se supună imperativelor etice ale memoriei. Acesta are obligația de a discerne și a prezenta de bună-credință adevărul celor cercetate. Nu este vorba numai de evocarea unor evenimente trecute, de pildă, ci de obligația pe care o are și un istoric, de a ne aminti cu acuratețe și cu conștiinciozitate cele întâmplate. Pe cât

este posibil, există și datoria de a descoperi trecutul fără distorsiuni și cu expunerea oricărei denaturări a adevărului. O viață plină de sens este activată de rememorarea care stimulează meditația profundă asupra celor încheiate. Acest lucru este semnificativ – potrivit lui Avishai Margalit – în special pentru că o poziționare critică față de trecut este un vector pentru creștere și îmbunătățire socială și politică a comunității și condiționează existența unor bunuri sociale ca pacea și stabilitatea.

4.3. Kitsch-ul: încălcarea eticii memoriei

În această etapă a demonstrației, m-am oprit asupra prezentării kitsch, idealizate și unilaterale a trecutului, cu prețul suspendării veridicității, pe care o propune Dan Puric. Suspendarea analizei lucide asupra trecutului și livrarea imaginii acestuia într-o formă eliptică, care să servească viziunii avântate sau voit distorsionante a naratorului se califică drept kitsch. În viziunea sincopată asupra trecutului pe care o avansează Dan Puric, istoria românilor se reduce la două perioade antagonice, suspendate contingențelor istorice, cărora le corespund niște categorii morale binare: Binele și Răul. Interbelicul este prezentat nu ca o categorie cronologică, ca un interval cantitativ, ci ca o categorie estetică, înzestrată cu aura monumentalului și a perenității. Interbelicul este o expresie a excelenței artistice și a performanței etice, care contrastează cu barbaria perioadei comuniste. Lipsa de sens a prezentului poate fi remediată prin regresul spre perioada interbelică. Comunismul poate fi anulat, iar istoria poate continua din decada a cincea a secolului trecut pentru românii „adevărați”, pentru aceia care au reușit să suprimă cotidianul și să păstreze esența românească. Am notat, de asemenea, faptul că un act kitsch de interpretare a memoriei prejudiciază inclusiv prezentul și livrează o reprezentare falsă asupra subiectului său. Imaginea artificială pe care o comunitate este încurajată să o întrețină este potențată de teme care nu corespund veridicității istorice sau care susțin o viziune imuabilă despre un grup. Percepția normativă pe care o colectivitate o are despre sine, distincția moral-imoral pe care este nevoită să o traseze devine din ce în ce mai slab conturată într-un astfel de caz.

4.4. Două tipuri de nostalgie

Am operat distincția dintre cele două tipuri de nostalgie pentru a sublinia atitudinile diferite în ceea ce privește rememorarea și pentru a înțelege mai bine însușirile nostalgiei recuperatoare, asupra căreia ne-am oprit. Există două structuri narative care organizează acest nostalgia: nostalgia „restauratoare” și nostalgia „reflexivă”. Pe de o parte, nostalgia restauratoare încearcă să reconstituie un acasă pierdut și se înțelege ca fiind adevăr absolut

și tradiție. Pe de altă parte, nostalgia reflexivă pune la îndoială existența valorilor absolute, dar și premisa unui adevăr imuabil.

4.4.1. Nostalgia restauratoare, idealizare a trecutului

Nostalgia restauratoare inițiază o serie de mișcări de reviriment național care avansează ideea întoarcerii la patrie; prin urmare, memoria națională devine o versiune singulară a identității naționale. Retorica nostalgiei restauratoare nu trimite la trecut, ci la valori universale, ca familie, natură, patrie, adevăr.

În cazul lui Dan Puric, se face trimitere la mitul Vârstei de aur. Aceasta din urmă a fost teoretizată ca năzuință spre timpul paradisiac, îndepărtat, dar care este reversibil. El este structurat în jurul opoziției dintre un prezent degradat și timpul anterior ales, necorupt. Salvarea umanității lacome, reduse la satisfacerea unor nevoi artificiale, se găsește în așezările neîntinate de civilizație.

În volumele analizate, Vârsta de aur se articulează pe un scenariu mitic al non-istoriei, cu referent atemporal. Scriitorul susține cu tărie că Vârsta de aur a românilor coincide cu existența unei aristocrații într-o dimensiune temporală care suspendă prezentul și care se întrupează foarte rar. Specifice acestei ramuri nobile ale neamului românesc sunt niște predispoziții psihologice structurale: credința conform căreia existența se desfășoară într-o dimensiune atemporală, convingerea că moartea este o trecere firească în altă formă de ființare, pasivitatea în fața morții ca o înțelegere fundamentală a acesteia și ca înțelegere a faptului că moartea este o formă de îmbogățire a ființei. Îi mai sunt caracteristice omenia, încrederea în ceilalți, simțul măsurii sau bunul simț.

4.4.2. Originile intelectuale ale aristocrației românești a suferinței

În acest caz, a fost semnificativă identificarea originilor discursului lui Dan Puric, mai ales pentru că Emil Cioran, Mircea Vulcănescu sau Constantin Noica – intelectualii care l-au inspirat pe Puric să inițieze demersul său mnemonic – sunt instanțe ale ramurii nobile românești. Pe deasupra, Puric colează aceste surse interbelice de dreapta și le transformă ideile în subiect spectacular. Plecând de la această observație, am corelat temele autorilor menționați cu modul în care este structurat discursul lui Puric. Amintesc aici numai eternitatea, ideea noiciană a culturii românești lipsită de realizări majore din pricina dominației străine, ideea răstimpului românesc, timpului istoric ca irosire sau ideea „vămii” a lui Mircea Vulcănescu.

4.4.3. Accederea la aristocrația românească a suferinței

Subcapitolul de față stabilește, plecând de la temele menționate în subcapitolul anterior, condițiile în care există aristocrația românească a suferinței. Mai întâi, Puric

susține că moștenitorul de drept al acestei nobilimi nu este ruda de sânge, ci acea persoană care face proba martiriului. Acest lucru nu este întâmplător, având în vedere că esența românească impune un tip de curaj specific românesc, al luptătorului pasiv, care se poate dezvolta numai într-o comunitate agrară, a culturii mici, lipsită de aspirațiile mesianice ale culturii mari. O astfel de colectivitate nu este formată din oameni care nu au „vocație de luptători”. Mai degrabă, ei exercită ceea ce autorul numește „jertfa conștientă”, radical opusă jertfei inconștiente. În acest fel, se garantează accesul la valorile absolute, la o Românie eternă, dar și condiția indispensabilă a existenței sale. Constanta ființei românești își asigură supraviețuirea, se confirmă pe sine și înobilează sau reînobilează o esență aristocrată românească a suferinței. Dan Puric încearcă să găsească rădăcini cât mai îndepărtate ale sacrificiului de sine, astfel încât ideea martiriului să apară cu atât mai valorizantă și mai sacră.

Ceea ce distinge și mai puternic aristocrația românească a suferinței este faptul că există și o sensibilitate sămănătoristă pentru țăranul român autentic, laolaltă cu deplângerea dispariției familiilor de boieri. Scriitorul este încredințat că satul și țăranul român reușesc să conserve, prin izolare, pretinsa esență românească.

4.5. Reactivarea memoriei redusă la condiția de vizitare turistică a istoriei

Acest subcapitol și-a propus să reveleze distanța dintre poziționarea detașată și naivă, tipică turistului, și încrederea fermă în autenticitatea celor experimentate. Noțiunile simpliste bine-rău definesc situații complexe și încurajează o raportare absentă atât la trecut, cât și la prezent. Cu alte cuvinte, scopul acestei secțiuni a fost acela de a scoate în relief modul în care ambițiile mnemonice anunțate în programul acestui scriitor se concretizează într-o evocare superfluă și absentă a celor petrecute, în ceea ce putem numi o abordare turistică a istoriei.

Tot aici, am descoperit faptul că Dan Puric își ademenește cititorii mimând un pelerinaj – pelerinaj în sensul său tradițional de călătorie religioasă la un loc al suferinței, care implică transformarea personală – în locuri ale traumei colective, în lagărele comuniste. Pelerinii locurilor în care s-au petrecut tragedii plătesc tribut celor morți și se simt, prin contaminare, ca făcând parte din ramura nobilă a aristocrației suferinței. Dan Puric reprezintă aici legătura între cei care au fost torturați și au murit în închisorile comuniste și cititorii săi. Acest pelerinaj reprezintă, de fapt, motivația demersului de recuperare a memoriei neamului românesc.

4.6. Suvenirul ca narațiune de accedere la Vârsta de aur românească

Pentru a observa modurile în care se materializează abstracțiunea neamului românesc la care trimite Dan Puric, am analizat suvenirele de castă care sunt necesare accederii la ramura nobilă a neamului românesc. M-am oprit asupra acestora în măsura în care reprezintă un fragment al trecutului și creează iluzia unei unități temporale și culturale. Pe deasupra, ele sunt legătura clară între nostalgie și posibilitatea de a atașa unui obiect narațiunii care substituie contextului de origine o ficțiune care poate consumată în permanență. Suvenirul este un obiect metonimic, o urmă a unui context originar care trimite nu numai la alt obiect, ci la o experiență sau la un set de referenți abstracți. M-a interesat aici să arăt faptul că surplusul de semnificație specific suvenirului aparține celui care îl privește și nu contextului inițial.

În cadrul volumelor lui Dan Puric, suvenirul funcționează ca o declarație de apartenență la aristocrația românească. Narațiunea generată de suvenirele analizate inventează un arbore genealogic imaginar al membrilor României profunde. Printre suvenirele pe care le-am analizat se numără băbuța, foștii deținuți politic, mama, tatăl, aristocratul deposedat, doctorul sau bunica.

4.7. Concluzii

Am reluat ideea că demersul mnemonic anunțat de Dan Puric este falsificat și transformat într-un pretext pentru inventarea unei genealogii a aristocrației românești și pentru stabilirea criteriilor de admitere în rândurile acesteia. Aceasta este forma pe care o ia kitsch-ul în cazul lui Dan Puric. Scriitorul și publicul său se numără printre membrii ramurii nobile românești printr-un proces de contaminare cu prestigiul pe care îl asigură suferința foștilor deținuți politici. Tot kitsch este și parazitarea aurei acestor martiri, cum îi numește Puric, și substituie moralei sacrificiului o morală a identificării sacrificiului. În aceeași cheie kitsch putem înțelege retragerea într-un timp imaculat, izbăvitor, care va asigura mereu purificarea morală a neamului românesc. Obsesia nostalgicalui după trecutul originilor devine în cazul lui Dan Puric restituirea kitsch a unei Vârste de aur românești.

5. Gabriel Liiceanu:

kitsch-ul ca lipsă de imaginație morală

În acest capitol, am analizat modurile în care Gabriel Liiceanu și-a construit legitimitatea morală folosindu-se de convențiile genurilor biograficului.

5.1. Pretinsa impunitate a ficțiunii

5.1.1. Două teorii ale ontologiei ficțiunii

Mai întâi, am stabilit modurile în care cititorul se raportează la literatură și am indicat faptul că granițele ficționalității sunt supuse schimbării și gradelor diferite de intensitate.

5.1.2. Criterii de existență a ficțiunii

Pornind de la premisa enunțată mai sus, am revenit asupra criteriilor de existență a ficțiunii, potrivit lui Toma Pavel. Rolul acestei etape a analizei a fost acela de a observa fluiditatea „lumilor ficționale”, în special atunci când este vorba despre imersiunea în actul lecturii și a suspendării neîncrederii. În acest sens, ideile principale care au orientat interpretarea mea au fost lipsa unei grile universale de descifrare a textelor ficționale, existența unor scrieri care sunt mai potrivite unei lecturi ficționale, dar și sarcina cititorului de a aprecia, sprijinindu-se pe indicii textuali, distanța dintre punctul de plecare al romanului și lumea imaginată.

5.1.3. Respingerea impunității ficțiunii

În acest punct, concluzia microdemonstrației legată de ontologia ficțiunii m-a ajutat să subliniez faptul că nu putem distinge întotdeauna cu rigurozitate matematică între ficțiune și adevăr. Mai degrabă, există granițe mobile ale ficțiunii și pot, de asemenea, exista transgresări între cele două tărâmuri ontologice sau pot avea loc schimbări de intensitate ficțională. Dar ficțiunea nu poate să cuprindă – în cazul textelor cu grad de ficționalitate redus – orice informație hazardată sau imprecisă în virtutea naturii sale.

5.2. Literatura de confesiune ca mediu propice pentru

Acest subcapitol s-a oprit asupra atributelor literaturii biograficului care o recomandă unei lecturi orientate spre veridicitatea evenimentelor relatate. De asemenea, am notat modul în care Gabriel Liiceanu speculează aceste însușiri pentru adunarea în spațiul narațiunii victimizante a faptelor și întâmplărilor neactualizate, adică inclusiv a acelor evenimente care nu au avut loc niciodată.

5.2.1. Caracteristicile literaturii intime ca gen al veridicității

În primul rând, m-a interesat gradul de veridicitatea al micronarațiunilor lui Liiceanu și am demonstrat că natura genului confesiv le predispune la o lectură cu cheie, dar și că convențiile genului stimulează interpretarea de acest fel. Altă idee care a structurat acest subcapitol a fost aceea că lectura literaturii personale a lui Gabriel Liiceanu în cheie confesivă se datorează încrederii pe care o avem în veridicitatea și în sinceritatea acestora. În virtutea pactului referențial al lui Philippe Lejeune, ne așteptăm, pe cât posibil, la o suprapunere între cele trăite și cele mărturisite.

5.2.2. Literatura de confesiune ca ficțiune

Am reflectat la acele caracteristici ale scriiturii subiective care recomandă interpretarea lucidă a cărților aflate sub discuție, pentru ca mai apoi să identific implicațiile redactării operei centrale a autorului Gabriel Liiceanu în stilul literaturii confesive.

5.3. Narațiunea persecutării liicene

5.3.1 Temele literaturii de confesiune a lui Gabriel Liiceanu

Pentru a ilustra faptul că acestei literaturi personale îi lipsesc calitățile morale asociate spontaneității, am trecut în revistă mărcile ficțiunii confesiunii lui Liiceanu.

5.3.2 Distorsiuni persecutorii ale reușitei și virtuții

Am oferit o privire de ansamblu asupra însemnelor reușitei care articulează narațiunea lui Gabriel Liiceanu. Aceasta pleacă de la ideea „marginalului dinăuntru” (René Girard) care va fi stigmatizat pentru virtuțile sale. Într-un cuvânt, am consemnat o galerie exhaustivă a însemnelor reușitei care atrag persecutarea lui Liiceanu.

5.3.3. Victimizarea lui Gabriel Liiceanu

Am reconstituit cronologic modurile victimizării și izolării sale. Am observat că reverberațiile victimizării timpurii concentrează și amplifică evenimentele ulterioare. Ele ating apogeul cu depresia pe care autorul o tratează scriind. Observația semnificativă a acestei secțiuni a lucrării se referă la apogeul persecuției lui Liiceanu care produce cele mai sumbre scenarii contrafactice. Exemplele de scenarii de încarcerare pe care naratorul le închipuie sunt numeroase. Ele sunt folosite cu iscusință atunci când transgresează limita firavă a mărturisirilor care au acoperire în realitate: de la instalarea mecanismelor de urmărire auditivă în casa scriitorului se face trecerea la trimiterea în gulag.

5.3.4. Figuri ale grotescului

Scenariul persecuției inventat de Gabriel Liiceanu este completat de figurile grotești care sunt agenții victimizării. Trăsăturile deformate dau seama de o propensiune spre monstruosul moral și aparțin, cel mai adesea, unei figuri generice a răului. Personajele grotești sunt de obicei oameni de rând care contrastează puternic cu figura imaculată a omului reprezentativ Liiceanu.

5.4. Kitsch-ul liicean: în lipsa imaginației morale

5.4.1. Gabriel Liiceanu ca subiect virtuos

Prin construirea narațiunii persecuției, Liiceanu se afirmă ca subiect virtuos și capătă legitimitate morală. Intensificarea suferinței și mărturisirea acesteia sub ochii tuturor joacă un dublu rol: pe de o parte, are funcție terapeutică și, pe de altă parte, legitimează atribuirea integrității morale obținute prin elitism cultural și experiențe traumatizante. Tăria de caracter este pusă la încercare și validată și prin estetizarea unui fragment de viață.

5.4.2 Imaginația morală

Am definit conceptul de imaginație morală pentru a indica, prin opoziție, modurile în care Liiceanu se raportează la sine și la cei pe care alege să îi portretizeze în volumele sale.

5.4.3 Lipsa imaginației morale ca poziționare kitsch față de suferință. Ipostaze

Din poziția sa de subiect virtuos, Liiceanu emite judecăți morale care se disting prin lipsa lor de măsură. Stilul său sentențios se pronunță când forțează confesiunile lui

Octavian Chetan, ori ale maiorului de Securitate Pătrulescu, ofițerul de caz. Nici mărturisirile nu îi aparțin și nici detaliile intime pe care le oferă; acestea aparțin, de obicei, cunoscuților lui Liiceanu, care se află pe patul de moarte. Apogeul lipsei de măsură are loc atunci când autorul suprapune programul de lucru al lui Ivan Denisovici peste ritualurile care îi marchează activitatea de scriitor. Toată scriitura biografică pe care am analizat-o în acest capitol este înțesată cu sentințe morale care nu lasă loc compromisurilor și care sunt zădărnicate prin lipsă de tact și de empatie. Explicația pe care am dat-o acestui fapt este tendința de a raporta tot ce întâlnește la propria persoană.

5.5. Concluzii

Din tentativa sobră de a încerca să înțeleagă cele petrecute, nu mai rămâne decât lipsa ostentativă de imaginație morală. Aplecarea excesivă, exclusivă asupra propriei persoane are ca rezultat un autor desensibilizat la marile orori ale secolului trecut și lipsit de curiozitate față de orice depășește sfera sa imediată de interese ori față de obiecte culturale insuficient de grandioase pentru gustul filozofului. Gândirea reductivă, care generează neconținut locuri comune și care nici măcar nu schițează problematizarea obiectelor, situațiilor ori oamenilor pe care îi desconsideră este tipică înțelegerii goale, kitsch a lumii.

Concluzii generale

Cercetarea de față se axează în principal pe persistența fenomenului de kitsch. În pofida faptului că poate părea lipsit de actualitate, am arătat că este la fel de relevant ca atunci când Hermann Broch sau Clement Greenberg, de pildă, au scris cele mai celebre texte pe seama sa. Orice definiție a kitsch-ului care are pretenția să fie exhaustivă pare, de cele mai multe, insuficientă și stimulează descoperirea unui aspect nou. Kitsch-ul depășește încadrările riguroase și tocmai din acest motiv are reputația unui fenomen greu de definit, care trebuie, mai degrabă, observat și explicat odată cu fiecare manifestare a sa.

Fiecare studiu de caz propus în această lucrare confirmă această stare de lucru. Dinamica pusă în mișcare de autorii de față nu putea să fie surprinsă altfel decât prin intermediul acestui concept. Cu toate că a fost insuficient explorat în spațiul românesc, kitsch-ul și-a dovedit relevanța și actualitatea în studierea unor scriitori foarte vizibili și importanți pentru publicul larg.

O primă caracteristică evidentă, comună celor trei autori, are legătură cu aspirațiile la profesia de scriitor și cu prestigiul atribuit ei. Am observat cum se unesc ambițiile unor persoane cu educație diferită: un jurnalist, un actor și un filozof. De asemenea, maturizarea se traduce într-un elogiu al sincerității care poate fi exprimată numai în mediul literar. Dan Puric și Gabriel Liiceanu identifică un mijloc de a acorda profunzime imaginii publice prin reprezentările vieții personale. În ceea ce o privește pe Daniela Zeca, scrisul are valoare terapeutică (detensionează presiunea perioadei în care a fost directoarea unui post de televiziune) și confirmă vocația artistică descoperită în tinerețe.

Convingerea că numai subiectele grave sunt demne de a fi explorate apropie eforturile acestor trei scriitori și justifică, fără excepție, o retorică emfatică. De fapt, din subiecte ca memoria sau alteritatea se decantează aura lor. Această atmosferă îi dispensează pe cei trei autori de obligația de a medita profund, cu seriozitate, la multe dintre afirmațiile care îi propun – cel puțin în ochii unui segment al publicului – în rândul figurilor culturale românești remarcabile. Are loc, așadar, un proces demn de atenție: tocmai noțiunile schematizate sunt cele care legitimează producerea unor personaje charismatice, care reproduc, în mod prolific, o paletă generoasă de subiecte tari.

De asemenea, alăturarea acestor personalități diferite a scos la lumină modul în care gesturile expansive suplinesc lipsa de consistență și incapacitatea de a opera distincții care

caracterizează de obicei kitsch-ul. Întâlnirea cu Celălalt este redusă la ceremonialul erotic, iar acesta din urmă este limitat, la rândul său, la o seamă de scene senzuale triviale. Actul critic încearcă să fluidizeze criteriile canonului literar care trebuie să devină permeabil, chiar și la operele care mimează calități estetice superioare, cum sunt originalitatea și straniețea. Dacă ne mutăm privirea asupra lui Dan Puric, sesizăm cum activarea memoriei se reduce la a crea o aristocrație românească democratizată, bazată pe criteriul suferinței. Gabriel Liiceanu atribuie cu obstinație sens vieții sale – sens care să corespundă unei imagini grandioase a sa – și arată lipsă de empatie chiar față de cei care îl legitimează ca personalitate culturală și față de formele concrete pe care le ia suferința.

Într-o anumită măsură, toate instanțele kitsch-ului pe care le-am identificat aici dau seama de importanța pe care o acordăm astăzi mărturiilor personale. Putem să ne gândim, de pildă, și la proliferarea așa-ziselor „testimoniale”, care abundă în mass-media sau în mediul virtual. Calitatea de martor sau proximitatea față de asemenea persoane sunt mărci ale integrității confesiunii. În cazul Danielei Zeca, șansa de a se documenta în Africa sau în Iran și de a observa la prima mână obiceiurile unor comunități arabe ar trebui să se observe nemijlocit în virtuțile estetice ale romanelor sale. Pentru Dan Puric, faptul că ascultă poveștile unor foști deținuți politici îl recomandă ca reprezentant al acestei comunități, pe care o și lasă în urmă pentru a sublinia propriul destin merituos, care ar fi putut avea aceeași traiectorie tragică, dacă cronologia ar fi fost modificată cu câteva decenii. Cazul lui Gabriel Liiceanu seamănă cu cel al lui Puric, dacă avem în vedere că primul este martor la vulnerabilitatea senectuții unor figuri culturale renumite. Nu mai puțin importantă este constituirea unui dosar de urmărire pe numele tânărului filozof: aceasta este originea traumelor rememorate în literatura sa personală.

Un concept pe care l-am folosit în capitolul dedicat lui Dan Puric, cel de etică a memoriei, este adecvat și lui Gabriel Liiceanu, cel puțin dintr-un anumit punct de vedere. Invers, imaginația morală poate să explice manifestările kitsch ale lui Puric. În esență, cele două idei pot fi înțelese împreună, pentru că o recuperare onestă a trecutului nu poate fi făcută fără empatia indispensabilă imaginației morale. Dat fiind că imaginația morală se educă, un asemenea exercițiu susținut poate să ducă numai la o etică a memoriei mai suplă, care să delibereze cu toată considerația cuvenită martorilor de gradul întâi. De asemenea, este semnificativ să observăm efectele pe care le are deducerea normelor implicite ale literaturii scrise de Liiceanu și Puric. De pildă, narațiunea de victimizare a lui Gabriel Liiceanu se sprijină pe valorile morale ale sincerității din cadrul literaturii de confesiune. Judecând astfel, ne dăm seama de incongruențele pe care le revelează o astfel de

perspectivă. Convenția sincerității și lipsa de măsură contrastează puternic în toate volumele sale. Din nou, o disonanță la fel de pregnantă se observă atunci când încercăm să înțelegem cum neîncrederea în prezent – pretextul tipului de literatură pe care o semnează Dan Puric – este amplificată de tratarea superfluă a cauzelor acestei stări de fapt.

Bibliografie

Surse primare: Bibliografie de autor – Daniela Zeca, Dan Puric, Gabriel Liiceanu

A. Genurile biograficului, romane

1. Liiceanu, Gabriel, *Declarație de iubire*, Humanitas, București, 2011.
2. Liiceanu, Gabriel, *Dragul meu turnător*, Ed. Humanitas, București, 2013.
3. Liiceanu, Gabriel, *Întâlnire cu un necunoscut*, Ed. Humanitas, București, 2010.
4. Liiceanu, Gabriel, *Scrisori către fiul meu*, Ed. Humanitas, București, 2008.
5. Liiceanu, Gabriel, *Ușa interzisă*, Ed. Humanitas, București, 2002.
6. Puric, Dan, *Cine suntem*, Ed. Platytera, București, 2008.
7. Puric, Dan, *Despre omul frumos*, Ed. Compania Dan Puric, București, 2009.
8. Puric, Dan, *Fii demn*, Ed. Compania Dan Puric, București, 2011.
9. Puric, Dan, *Suflet românesc*, Ed. Compania Dan Puric, București, 2013.
10. Puric, Dan, *Să fii român!*, Ed. Supergraph, București, 2016.
11. Zeca, Daniela, *Demonii vântului*, ed. a II-a, Polirom, Iași, 2013.
12. Zeca, Daniela, *Istoria romanțată a unui safari*, Polirom, Iași, 2009.
13. Zeca, Daniela, *Omar cel orb*, Polirom, Iași, 2012.

Surse secundare – Bibliografie de referință

A. Receptare critică în volume, istorii literare

1. Manolescu, Nicolae, „Gabriel Liiceanu”, în *Istoria critică a literaturii române. 5 secole de literatură*, Ed. Paralela 45, Pitești, 2008.

B. Receptare critică în publicistică

1. Andreescu, Gabriel, *Falsele și adevăratele execuții publice*, în „Contemporanul”, Nr. 6 /iunie 2015.
2. Andreescu, Gabriel, *Gabriel Liiceanu: Succesul gesticulației kitsch*, în „Timpul”, Nr. 178, ianuarie 2014, pp. 4-5.
3. Irimia, Florin, *De la Avesta la Sharia*, în „Suplimentul de cultură”, Nr. 367, 22-28 septembrie 2012, p. 10.
4. Irimia, Florin, *Patimă și contemplare*, în „Suplimentul de cultură”, Nr. 291, 20-26 noiembrie 2010, p. 12.

5. Pecican, Ovidiu, *Suflu, deșert și străluciri*, în „Steaua”, Nr. 12 (746), decembrie 2010, pp. 39-40.
6. Romaniuc, Bogdan, *Iubiri magrebiene*, în „Suplimentul de cultură”, Nr. 243, 3-9 octombrie 2009, p. 12.
7. Romaniuc, Bogdan, *Visele șeicului Mo*, în „Suplimentul de cultură”, Nr. 286, 16-22 octombrie 2010, p. 12.
8. Ruști, Doina, *Un roman de succes*, în „Contemporanul”, Nr. 1 (694), ianuarie 2010, p. 16.
9. Șimonca, Ovidiu, *Crema Soljenițin*, în „Observator cultural”, Nr. 453, 11.12.2008.
10. Ștefănescu, Alex, *Diamant*, în „Contemporanul”, Nr. 10 (703), octombrie 2010, p. 5.

C. Lucrări teoretice (teoria literaturii, teoria culturii, filosofie, sociologie)

1. Abrams, M.H., *The Mirror and the Lamp: Romantic theory and the critical tradition*, Oxford University Press, London, Oxford, New York, 1971.
2. Achiței, Gheorghe et al., *Dicționar de estetică generală*, Editura Politică, București, 1972.
3. Adorno, Theodor W., *Essays on Music*, University of California Press, Berkely and Los Angeles, 2002.
4. Adorno, Theodor W., *Teoria estetică*, trad. de Andrei Corbea, Gabriel H. Decuble, Cornelua Eșianu, Ed. Paralela 45, Pitești, 2005.
5. Adorno, Theodor W., *The Culture Industry*, Routledge, London and New York, 2001.
6. Andreescu, Gabriel, *Existența prin cultură: Represiune, colaboraționism și rezistență intelectuală sub regimul comunist*, Polirom, Iași, 2015.
7. Angheliescu, Mircea, *Literatura română și Orientul*, Ed. Minerva, București, 1975.
8. Audi, Robert (ed.), *The Cambridge Dictionary of Philosophy*, Second edition, Cambridge University Press, New York, 1999.
9. Auerbach, Erich, *Mimesis. Reprezentarea realității în literatura occidentală*, trad. de I. Negoțescu, Ed. Polirom, Iași, 2000.

10. Bachelard, Gaston, *Poetica spațiului*, trad. de Irina Bădescu, Ed. Paralela 45, Pitești, 2005
11. Bahtin, Mihail, *François Rabelais și cultura populară în Evul Mediu și Renaștere*, Ed. Univers, București, 1974.
12. Barthes, Roland, *Despre Racine*, trad. de Virgil Tănase, Editura pentru literatură universală, București, 1969.
13. Barthes, Roland, *Mitologii*, trad. de Maria Carpov, Institutul European, Iași, 1997.
14. Baudrillard, Jean, *Sistemul obiectelor*, Ed. Echinoc, Cluj-Napoca, 1996.
15. Benjamin, Walter, *Selected Writings II*, Belknap Press of Harvard University Press, 1999.
16. Berlin, Isaiah, *The Roots of Romanticism*, ed. by Henry Hardy, Ed. Pimlico, London, 2000.
17. Blanchot, Maurice, *Cartea care va să fie*, trad. de Andreea Vlădescu, Ed. EST - Samuel Tastet Éditeur, Paris Bucarest Jerusalem, 2005.
18. Blanchot, Maurice, *Spațiul literar*, trad. de Irina Mavrodin, Ed. Univers, București, 1980.
19. Bloom, Harold, *Canonul occidental*, ediția a II-a, trad. de Delia Ungureanu, prefață de Mircea Martin, Grupul Editorial Art, București, 2007.
20. Blustein, Jeffrey, *The Moral Demands of Memory*, Cambridge University Press, New York, 2008.
21. Booth, Wayne C., *Retorica romanului*, trad. de Alina Clej și Ștefan Stoenescu, Ed. Univers, București, 1976.
22. Booth, Wayne C., *The Company We Keep. An Ethics of Fiction*, University of California Press, Berkeley, Los Angeles, London, 1988.
23. Bourdieu, Pierre, *Regulile artei*, trad. de Bogdan Ghiu și Toader Saulea, Ed. Univers, București, 1998.
24. Broch, Hermann, *Geist and Zeitgeist: The Spirit in an Unspiritual Age*, trans. by John Hargraves, Counterpoint, New York, 2002.
25. Cazimir, Ștefan, *I. L. Caragiale față cu kitschul*, Ed. Humanitas, București, 2012.

26. Călinescu, Matei, *Cinci fețe ale modernității*, ediția a II-a, trad. de Tatiana Pătrulescu și Radu Țurcanu, Ed. Polirom, 2005.
27. Chilvers, Ian, *A Dictionary of Twentieth-Century Art*, Oxford University Press, Oxford, New York, 1999.
28. Ciocârlie, Livius, *Mari corespondențe*, Ed. Cartea românească, București, 1981.
29. Clark, Roland, *Sfântă tinerețe legionară. Activismul fascist în România interbelică*, trad. de Marius-Adrian Hazaparu, Ed. Polirom, Iași, 2015.
30. Constantinescu, Cătălin, Lihaciu, Ioan Constantin, Ștefan, Ana-Maria, *Dicționar de literatură comparată*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2007.
31. Deciu Ritivoi, Andreea, *Yesterday's Self: Nostalgia and the Immigrant Identity*, Rowman & Littlefield Publishers, Inc., Lanham, Boulder, New York, Oxford, 2002.
32. Dobrescu, Caius, *Inamicul impersonal*, Pitești – București – Brașov – Cluj-Napoca, Editura Paralela 45, 2001.
33. Dorfles, Gillo (ed.), *Kitsch: The World of Bad Taste*, Studio Vista, London, 1969.
34. Eagleton, Terry, *Walter Benjamin or Towards a Revolutionary Criticism*, Editura Verso Editions/ NLB, London, 1981.
35. Eco, Umberto, *Apocaliptici și integrați. Comunicații de masă și teorii ale culturii de masă*, trad. de Ștefania Mincu, Iași, Polirom, 2008.
36. Frye, Northrop, *Anatomia criticii*, trad. de Domnica Sterian și Mihai Spăriosu, Ed. univers, București, 1972.
37. Gill, Jo (ed.), *Modern Confessional Writing. New critical essays*, Routledge, London and New York, 2006.
38. Girard, René, *Țapul ispășitor*, trad. de Theodor Rogin, Ed. Nemira, București, 2000.
39. Girardet, Raoul, *Mituri și mitologii politice*, Institutul European, Iași, 1997.
40. Groys, Boris, *Introduction to Antiphilosophy*, trans. by David Fernbach, Verso, London, New York, 2012.

41. Hersch, Jeanne, *Mirarea filozofică. Istoria filozofiei europene*, trad. de Drăgan Vasile, Ed. Humanitas, București, 1994.
42. Holban, Ioan, *Literatura subiectivă. De la la origini până la 1990. Jurnalul intim. Autobiografia literară*, Ed. Tipo Moldova, Iași, 2007.
43. Holliday, Ruth, Potts, Tracey, *Kitsch! Cultural Politics and Taste*, Manchester University Press, Manchester and New York, 2012.
44. Horkheimer, Max, Adorno, Theodor W., *Dialectica Luminilor: fragmente filozofice*, trad. de Andrei Corbea, Ed. Polirom, 2012.
45. Hossu Longin, Lucia, *Memorialul durerii. O istorie care nu se învață la școală*, Ed. Humanitas, București, 2012.
46. Hume, David L., *Tourist Art and Souvenirs. The material culture of tourism*, Routledge, London and New York, 2014.
47. Ianoși, Ion, *Lecții de estetică*, Centrul de multiplicare al Universității din București, București, 1974.
48. Ion Ianoși, *Schiță pentru o estetică posibilă*, Ed. Eminescu, București, 1975.
49. Jauss, Hans Robert, *Experiență estetică și hermeneutică literară*, trad. de Andrei Corbea, Ed. Univers, București, 1983.
50. Jugel, David, *Die Kitschige Diskussion über Kitsch*, GRIN Verlag, Norderstedt, 2009.
51. Kulka, Tomáš, *Kitsch and Art*, Pennsylvania State University Press, University Park, 1996.
52. Lejeune, Philippe, *On diary*, edited by Jeremy D. Popkin and Julie Rak, The University of Hawaii Press, Manoa, 2009.
53. Lejeune, Philippe, *Pactul autobiografic*, trad. de Irina Margareta Nistor, Ed. Univers, București, 2000.
54. MacCannell, Dean, *The Ethics of Sightseeing*, University of California Press, Berkeley Los Angeles, London, 2011.
55. MacCannell, Dean, *The Tourist. A New Theory of the Leisure Class*, University of California Press, Berkely Los Angeles London, 1999.

56. Margalit, Avishai, *The Ethics of Memory*, Harvard University Press, Cambridge & London, 2004.
57. Marino, Adrian, *Dintr-un dicționar de idei literare*, ediție și text îngrijit de Florina Ilis și Rodica Frențiu, Argonaut, Cluj-Napoca, 2010.
58. Máté, Gavril, *Universul kitsch-ului: o problemă de estetică*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1985.
59. Negrici, Eugen, *Emanciparea privirii. Despre binefacerile infidelității*, Ed. Cartea Românească, București, 2014.
60. Nietzsche, Friedrich, *Amurgul idolilor sau Cum se filozofează cu ciocanul*, trad. de Alexandru Al. Șahighian, Ed. Humanitas, București, 2019.
61. Ornea, Zigu, *Anii treizeci. Extrema dreaptă românească*, Ed. Cartea Românească, București, 2015.
62. Ornea, Zigu, *Sămănătorismul*, Ed. Minerva, București, 1970.
63. Parret, Herman, *Sublimul cotidianului*, trad. de Magda Jeanrenaud, Ed. Meridiane, București, 1996.
64. Pavel, Toma, *Arta îndepărtării. Eseu despre imaginația clasică*, trad. de Mihaela Mancaș, Ed. Nemira, București, 1999.
65. Pavel, Toma, *Gândirea romanului*, trad. de Mihaela Mancaș, Ed. Humanitas, București, 2008.
66. Pavel, Toma, *Lumi ficționale*, trad. de Maria Mociorniță, Ed. Minerva, București, 1992.
67. Paz, Octavio, *Dubla flacăra. Dragoste și erotism*, trad. de Cornelia Rădulescu, Ed. Humanitas, București, 2003.
68. Praz, Mario, *The Romantic Agony*, trans. by Angus Davidson, Second Edition, Oxford University Press, London, New York, Toronto, 1951.
69. Rachet, Guy, *Tragedia greacă*, trad. de Cristian Unteanu, Ed. Univers, București, 1980.
70. Richard Elridge, *An introduction to the philosophy of art*, 2nd edition, Cambridge University Press, Cambridge, 2014.

71. Rorty, Richard, *Contingență, ironie și solidaritate*, Ed. All Educational, București.
72. Rouvillois, Frédéric, *O istorie a bestsellerului*, trad. de Emanoil Marcu, Ed. Humanitas, București, 2013.
73. Rubenstein, Roberta, *Home Matters: Longing and Belonging, Nostalgia and Mourning in Women's Fiction*, Palgrave, New York, 2001.
74. Said, Edward W., *Orientalism*, trad. de Ana Andreescu și Doina Lică, Ed. Amarcord, Timișoara, 2001.
75. Segalen, Victor, *Essays on exoticism. An aesthetic of diversity*, trans. by Yaël Rachel Schlick, Duke University Press, Durham & London, 2002
76. Simion, Eugen, *Ficțiunea jurnalului intim. I. Există o poetică a jurnalului?*, ed. a II-a, Ed. Univers enciclopedic, București, 2005.
77. Simion, Eugen, *Genurile biograficului*, Univers Enciclopedic, București, 2002.
78. Starobinski, Jean, *Melancolie, nostalgie, ironie*, trad. de Angela Martin, Ed. Meridiane, București, 1993.
79. Steiner, George, *Moartea tragediei*, trad. de Rodica Tiniș, Ed. Humanitas, București, 2008..
80. Stewart, Susan, *On Longing. Narratives of the Miniature, the Gigantic, the Souvenir, the Collection*, Duke University Press, Durham and London, 2007.
81. Sturken, Marita, *Tourists of History. Memory, Kitsch, and Consumerism from Oklahoma City to Ground Zero*, Duke University Press, Durham and London, 2007.
82. Șiulea, Ciprian, *Retori, simulacre, imposturi. Cultură și ideologii în România*, Ed. Compania, București, 2003.
83. Tatarkiewicz, Wladyslaw, *Istoria celor șase noțiuni*, trad. de Rodica Ciocan-Ivănescu, Ed. Meridiane, București, 1981.
84. Trilling, Lionel, *Sincerity and Authenticity. The Charles Eliot Norton Lectures, 1969-1970*, Harvard University Press, Cambridge and London, 1972.
85. Vianu, Tudor, *Cunoașterea de sine*, Ed. Fundația, București, 2000.
86. Vianu, Tudor, *Estetica*, Ed. Orizonturi, București, 2010.

87. Vulcănescu, Mircea, *Dimensiunea românească a existenței*, Ed. Fundației Culturale Române, Buucurești, 1991.
88. Walder, Dennis, *Postcolonial nostalgias: Writing, Representation, and Memory*, Routledge, New York and London, 2011.
89. Ward, Peter, *Kitsch in Sync: A Consumer's Guide to Bad Taste*, Plexus Publishing, London, 1991.
90. Wicks, Robert, *Kant on Judgment*, Routledge, London and New York, 2007.

D. Antologii, culegeri de texte, volume colective, sinteze teoretice

1. Bal, Mieke, Hent de Vries (eds.), *The Rhetoric of Sincerity*, Stanford University Press, Stanford, 2009.
2. Bauman, Zygmunt, „From Pilgrim to Tourist – or a short History of Identity”, în Stuart Hall, Paul du Gay (eds.), *Questions of Cultural Identity*, Sage Publications, London, Thousand Oaks, New Delhi, 1996.
3. Boyers, Robert, Boyers Peg (eds.), *Salmagundi* No. 85/86, Winter-Spring 1990, pp. 197-312.
4. Chevalier, Jean, Gheerbrant, Alain, *Dicționar de simboluri. Mituri, vise, obiceiuri, gesturi, forme, figuri, culori, numere*, Vol. 2 E-O, Ed. Artemis, București, 1995.
5. Cuddon, J.A., Habib, M.A.R. (ed.), *Dictionary of Literary Terms and Literary Theory*, Wiley-Blackwell, Malden/Oxford/West Sussex, 2013.
6. Ferguson, Niall (ed.), *Virtual History: Alternatives and Counterfactuals*, Basic Books, New York, 1999.
7. Gill, Jo (ed.), *Modern Confessional Writing. New critical essays*, Routledge, London and New York, 2006.
8. Johnson, Mark, „Moral Imagination”, în Amy Kind (ed.), *The Routledge Handbook of Philosophy of Imagination*, Routledge, London and New York, 2016.
9. Kind, Amy (ed.), *The Routledge Handbook of Philosophy of Imagination*, Routledge, London and New York, 2016.
10. Kjellman-Chapin, Monica (ed.), *Kitsch: History, Theory, Practice*, Cambridge Scholars Publishing, 2013.
11. Kluge, Friedrich, *Etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache*, 19. Auflage, Walter de Gruyter, Berlin, 1967.

12. Matei, Sorin Adam, Mona Momescu (eds.), *Idolii forului. De ce o clasă de mijloc a spiritului este de preferat „elitei” intelectualilor publici*, București, Editura Corint, 2010.

E. Articole, prefețe, postfețe, capitole în volume colective

1. Birke, Dorothee, Michael Butter, Tilmann Köppe, „Introduction: England Win”, în *Counterfactual Thinking - Counterfactual Writing*, De Gruyter, Berlin, Boston, 2011.
2. Blocker, H. Gene, „The Truth About Fictional Entities”, în *The Philosophical Quarterly*, Vol. 24, No. 94 (Jan., 1974), pp. 27-36.
3. Boym, Svetlana, „Nostalgia and Its Discontents”, în *Hedgehog Review*, vol. 9, no. 2, summer 2007, pp. 7-18.
4. Buck-Morss, Susan, „Aesthetics and Anaesthetics: Walter Benjamin's Artwork Essay Reconsidered”, în *October*, Vol. 60, Autumn 1992, pp. 3-41.
5. Carroll, Noël, „The Paradox of Junk Fiction”, în *Philosophy and Literature*, Vol. 18, No. 2, Oct. 1994, pp.225-241.
6. Călinescu, Matei, „Modernity and Popular Culture: Kitsch as Aesthetic Deception”, în Riesz, János (ed.), *Sensus communis: contemporary trends in comparative literature*, Gunter Narr Verlag, Tübingen, 1986.
7. Colin Radford, Michael Weston, „How can we be moved by the fate of Anna Karenina?”, în *Proceedings of the Aristotelian Society*, Supplementary Volumes, Vol. 49 (1975), pp. 67-93.
8. Dorothee Birke, Michael Butter, Tilmann Köppe, „Introduction: England Win”, în *Counterfactual Thinking - Counterfactual Writing*, De Gruyter, Berlin, Boston, 2011.
9. Emmer, C.E., „Kitsch against Modernity”, în *Art Criticism*, Vol. 13, No. 1, 1988, pp. 53-80.
10. Eric Hobsbawm, „Introduction: Inventing Traditions”, în Eric Hobsbawm, Terence Ranger (eds.), *The Invention of Tradition*, Cambridge University Press, Cambridge, 2000, pp. 1-14.
11. Eva Schaper, „Fiction and the Suspension of Disbelief” în *The British Journal of Aesthetics*, 1978 18(1):31-44, p. 35.
12. Kluger, Ruth, „Kitsch and Art: Broch's Essay «Das Böse im Wertsystem der Kunst»”, în Lützel, Paul Michael (ed.), *Hermann Broch, Visionary in Exile: The 2001 Yale Symposium*, Camden House, Rochester / Woodbridge, 2003.

13. Krauss, Rosalind E., „Reinventing the Medium”, în *Critical Inquiry*, Vol. 25, No. 2, „Angelus Novus: Perspectives on Walter Benjamin”, Winter 1999, pp. 289-305.
14. Krauss, Rosalind, „The Originality of the Avant Garde”, în *The Originality of the Avant-Garde and Other Modernist Myths*, Editura MIT Press, Cambridge / London, 1986.
15. Lebow, Richard Ned, „Counterfactuals, History and Fiction”, în *Historical Social Research / Historische Sozialforschung*, Vol. 34, No. 2 (128), Counterfactual Thinking as a Scientific Method / Kontrafaktisches Denken als wissenschaftliche Methode (2009), pp. 57-73.
16. Maier, Charles S., „A Surfeit of History? Reflections on History, Melancholy and Denial”, în *History and Memory*, Vol. 5, No. 2 (Fall - Winter, 1993), pp. 136-152, adresa online http://www.jstor.org/stable/25618655?seq=16&loggedin=true#page_scan_tab_contents.
17. Menninghaus, Winfried, „On the ‘Vital Significance’ of Kitsch: Walter Benjamin’s Politics of ‘Bad Taste’”, în Benjamin, Andrew, Rice, Charles (eds.), *Walter Benjamin and the Architecture of Modernity*, Editura „re.press”, Melbourne, 2009, 39-58.
18. Moran, Richard, "The Expression of Feeling in Imagination" în *Philosophical Review*, 1994, 103.1.
19. Nussbaum, Martha Craven, „Flawed Crystals: James ‘S The Golden Bowl and Literature as Moral Philosophy”, în *New Literary History*, Vol. 15, No. 1, Literature and/as Moral Philosophy (Autumn,1983), pp. 25-50.
20. Paz, Octavio. “Eroticism and Gastrosophy.” în *Daedalus*, vol. 117, no. 3, 1988, pp. 227–249.
21. Peim, Nick, „Walter Benjamin in the Age of Digital Reproduction: Aura in Education: A Rereading of «The Work of Art in the Age of Mechanical Reproduction»”, în *Journal of Philosophy of Education*, Vol. 41, Nr. 3, 2007.
22. Seaton, A.V., „Guided by the dark: From thanatopsis to thanatourism”, în *International Journal of Heritage Studies*, 2:4, 234-244.
23. Sedikides, Constantine, Wildschut, Tim, Baden, Denise, „Nostalgia: Conceptual Issues and Existential Functions”, în Greenberg, Jeff, Koole, Sander L.,

Pyszczynski, Tom (eds.), *Handbook of Experimental Existential Psychology*, The Guilford Press, New York, London, 2004.

24. Skulsky, Harold, „On being moved by fiction”, în *The Journal of Aesthetics and Art Criticism*, Vol. 39, No. 1 (Autumn, 1980), pp. 5-14.

25. Strange, Caroline, Kempa, Michael, „Shades Of Dark Tourism. Alcatraz and Robben Island” în *Annals of Tourism Research*, Vol. 30, No. 2, pp. 386–405, 2003.

26. Tarlow, Peter E., „Dark tourism – The appealing ‘dark’ side of tourism and more”, în Marina Novelli (ed.), *Niche Tourism. Contemporary issues, trends and cases*, Elsevier, Oxford, Burlington, 2005, pp. 47-58.

27. Varga, Dragoș, „Poetul neo-antropocentrist, filosoful egocentrist și episolarele” în *Revista Vatra*, nr.10 /2009.

28. Walton, Kendall, „How Remote Are Fictional Worlds from the Real World?” în *The Journal of Aesthetics and Art Criticism*, Vol. 37, No. 1 (Autumn, 1978), pp. 11-23.

F. Beletristică, eseistică

1. Booth, Wayne C., *My Many Selves: The Quest for a Plausible Harmony*, Utah State University Press, Logan, 2006.

2. Cioran, Emil, *Schimbarea la față a României*, Ed. Humanitas, București, 1990.

3. Friedländer, Saul, *Reflections of Nazism. An Essay on Kitsch and Death*, trans. by Thomas Weyr, Harper & Row, Publishers, New York, 1984.

4. Kundera, Milan, *Insuportabila ușurăta a ființei*, Ed. Humanitas, București, 2007.

5. Noica, Constantin, *Pagini despre sufletul românesc*, Humanitas, București, 2000.

6. Noica, Constantin, *Sentimentul românesc al ființei*, Ed. Eminescu, București, 1978.

7. Sloterdijk, Peter, *Reguli pentru parcul uman: un răspuns la scrisoarea lui Heidegger despre umanism*, trad. de Ion Nastasia, Ed. Humanitas, București, 2003.

8. Volovici, Leon, *Ideologia naționalistă și «problema evreiască». Eseu despre formele antisemitismului intelectual în România anilor `30*, Ed. Humanitas, 1995.

G. Teze de doctorat

1. Carnaby, Rachel, *Kitsch in the Prose Works of Theodor Storm*, Thesis submitted for the degree of Doctor of Philosophy in the Department of Germanic Studies, University of Sheffield, March 1985.

H. Webografie

H.1. Receptare critică

1. Burța-Cernat, Bianca, *Cum poți să fii occidental*, în „Observator cultural”, Nr. 494 (32), 01 octombrie 2009, adresa online <http://www.observatorcultural.ro/articol/un-roman-surprinzator/>, accesat 14 ianuarie 2015.
2. Burța-Cernat, Bianca, *Reveriile de mătase ale Șeherezadei*, în „Observator cultural”, Nr. 552 (35), 26 noiembrie 2010, adresa online <http://www.observatorcultural.ro/articol/reveriile-de-matase-ale-seherezadei/>, accesat 14 ianuarie 2015.
3. Cernat, Paul, *Bijuterii orientale*, în „Revista 22”, 19 octombrie 2010, adresa online <http://revista22.ro/9181/70250748/non-candidatul-buoi.html>, accesat 10 ianuarie 2015.
4. Cristea-Enache, Daniel, *Nu doar bestseller*, în „Suplimentul de cultură”, Nr. 374, 10 noiembrie 2012, adresa online <http://www.suplimentuldecultura.ro/index.php/continutArticolAllCat/8/7897>, accesat 14 ianuarie 2015.
5. Firescu, Daniela, *Romanul rococo*, în „Luceafărul de dimineață”, Nr. 7, 2011, adresa online <http://www.revistaluceafarul.ro/index.html?id=3040&editie=130>, accesat 10 ianuarie 2015.
6. Georgel Costita, „Lansare multimedia pentru *Omar cel orb*”, Nr. 371, 20 octombrie 2012, adresa online <http://www.suplimentuldecultura.ro/index.php/continutArticolAllCat/6../7824>, accesat 18 ianuarie 2015.
7. Oprea, Evelina, *În căutarea «athanorului» pierdut*, în „Vatra”, Nr. 1, 2011, adresa online <http://content.yudu.com/Library/A1y837/RevistaquotVatraquot/resources/11.htm>., accesat 10 ianuarie 2015.
8. Răsuceanu, Andreea, *Un lapidarium în cheie arabă*, în „Observator cultural”, Nr. 552 (35), 26 noiembrie 2010, adresa online <http://www.observatorcultural.ro/articol/un-lapidarium-in-cheie-araba/>, accesat 14 ianuarie 2015.

9. Răsuceanu, Andreea, *Un roman surprinzător*, în „Observator cultural”, Nr. 494 (32), 01 octombrie 2009, adresa online <http://www.observatorcultural.ro/articol/un-roman-surprinzator/>, accesat 14 ianuarie 2015.
10. Rusu, Gabriel, *Alteritatea și ritualurile ei*, în „Cultura”, Nr. 247, 29 octombrie 2009, adresa online <http://revistacultura.ro/cultura.php?articol=4883>, accesat 29 ianuarie 2015.
11. Rusu, Gabriel, *Pelerinaj la începutul istoriei*, în „Cultura”, Nr. 305, 24 decembrie 2010, adresa online <http://revistacultura.ro/nou/2010/12/pelerinaj-la-inceputul-istoriei/>, accesat 29 ianuarie 2015.
12. Ștefănescu, Alex, *Despre esența exotică a iubirii*, în „România literară”, Nr. 44, 2009, adresa online http://www.romlit.ro/despre_esena_exotic_a_iubirii, accesat 13 ianuarie 2015.

H.2. Eseuri

1. Greenberg, Clement, „Avant-Garde and Kitsch”, adresa online: <http://xroads.virginia.edu/~DRBR2/greenburg.pdf>, accesat 2 iunie 2015.
2. Groys, Boris, „Avangarda și kitschul astăzi”, adresa online: <http://www.criticatac.ro/24562/avangarda-kitschul-astzi/>, accesat 2 iunie 2015.

H.3. Interviu

1. *** Interviu cu Daniela Zeca-Buzura, *Scriu în primul rând ca să mă împac cu mine însămi*, în *Psychologies*, adresa online <http://www.psychologies.ro/cultura/interviuri/daniela-zeca-buzura-scriu-in-primul-rand-ca-sa-ma-impac-cu-mine-insami-1333414>.
2. *** Interviu cu Daniela Zeca, „Omar cel orb sau saga est-europeană a unui persan”, adresa online <https://voxeurop.eu/ro/omar-cel-orb-sau-saga-est-europeana-a-unui-persan/>, accesat la 3 iunie 2019.
3. *** Interviu cu Daniela Zeca, 6 decembrie 2010, adresa online <http://www.evz.ro/regina-fara-diamante-914727.html>, accesat 14 ianuarie 2015.
4. Alexa, Iuliana, *Omar cel orb sau saga est-europeană a unui persan*, Interviu cu Daniela Zeca, publicat exclusiv în mediul virtual, adresa online:

<https://voxeurop.eu/ro/content/blog/2796601-omar-cel-orb-sau-saga-est-europeana-unui-persan>, accesat la data de 27 martie 2015.

5. Chebac, Andreea, *Aproape nimeni nu mai aștepta de la mine literatură*, Interviu cu Daniela Zeca, accesat 18 ianuarie 2015, ora 16:24, adresa online <http://www.bookblog.ro/interviu/daniela-zeca-aproape-nimeni-nu-mai-astepta-de-la-mine-literatura/>
6. Cristea-Enache, Daniel, *Literatura de azi*, emisiune cu Daniela Zeca Buzura, adresa online <https://www.youtube.com/watch?v=P7RmZLYhd8k>, accesat 18 ianuarie 2015.
7. Liliana, Kipper, *Povestea unei trilogii cu Daniela Zeca la Humanitas Cismigiu*, 17 aprilie 2013, adresa online <https://www.prwave.ro/povestea-unei-trilogii-cu-daniela-zeca-la-humanitas-cismigiu/> , accesat 14 ianuarie 2015
8. Patapievici, Horia Roman, *Înapoi la argument*, emisiune cu Daniela Zeca, adresa online <https://www.youtube.com/watch?v=nfIFztgZ5SA>, accesat 18 ianuarie 2015.
9. Tabără, Cristian, *Ca la carte*, emisiune cu Daniela Zeca, adresa online <https://www.youtube.com/watch?v=Q3UpJtKgxKk>, accesat 18 ianuarie 2015.

H.4. Dicționare

1. *** Macmillan Dictionary Online, Adresa online: <https://www.macmillandictionary.com>.
2. *** Merriam-Webster Dictionary Online, Adresa online: <https://www.merriam-webster.com> .
3. *** Oxford Dictionary Online: <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com> .
4. ***DEX ONLINE, Adresa online: <https://dexonline.ro>.
5. Dutton, Dennis, „Kitsch”, în *The Dictionary of Art*, Macmillan, London, 1998, Adresa online: http://www.denisdutton.com/kitsch_macmillan.htm .

H.5. Miscelane

1. *** Daniela Zeca, Pagină de autor, adresa online <http://www.polirom.ro/catalog/autori/zeca-buzura-daniela/>.

2. *** Gabriel Liiceanu, pagină de autor, disponibil online la adresa <http://www.humanitas.ro/gabriel-liiceanu> .
3. Biroul Roman de Audit Transmedia, adresa online <http://www.brat.ro/audit-tiraje/cifre-de-difuzare>, accesat 17 ianuarie 2015.
4. Gefen, Alexandre, *Que valent vraiment les best-sellers de l'été ?*, în Marianne, 5 iulie 2015, disponibil online la adresa <http://www.marianne.net/que-valent-vraiment-les-best-sellers-ete-100235240.html>, accesat 12 iulie 2015.
5. Tiron, Mirabela, „De ce sunt atât de scumpe cărțile în România?”, adresa online <http://www.napocanews.ro/2012/06/de-ce-sunt-atat-de-scumpe-cartile-in-romania.html>, accesat 18 ianuarie 2015.
6. Zeca, Daniela, conferința „Femei de carieră”, 12 mai 2015, adresa online <https://www.youtube.com/watch?v=lfJRM363KgY> , accesat la 18 ianuarie 2015.

Anexa 1. Rezumat

Premisa de la care pleacă această lucrare este actualitatea kitsch-ului, înțeles în dimensiunea sa etică. Formele în care se manifestă nu au beneficiat de studii ample, cu toate că au fost publicate analize de dimensiuni restrânse. Din acest motiv, lucrarea de față își propune să pună în discuție literatura scrisă de trei intelectuali români foarte vizibili în spațiul public. Am putut astfel să observ un decalaj între aspirațiile acestor scriitori și modul de abordare a temelor alese. Din suflul larg pe care îl au romanele Danielei Zeca rămâne o prezentare reductivă a alterității și a Orientului din cauza suprasaturării erotice. Pretextul literaturii lui Dan Puric îl constituie activarea unei presupuse memorii a neamului românesc. Plecând de aici, am descoperit că demersul său încalcă principiile eticii memoriei și reduce tema la o vizitare turistică a trecutului. Literatura de confesiune semnată de Gabriel Liiceanu este privită de asemenea din perspectivă etică. Convențiile genurilor biograficului permit crearea unui personaj care își câștigă legitimitate morală prin traumele trăite în timpul regimului comunist. Acest statut moral declanșează o privire severă cel puțin asupra altor personalități culturale, dând astfel dovadă de lipsă de imaginație morală.

Abstract

This thesis starts from the premise that the phenomenon of kitsch, especially in its ethical dimension, is still relevant today. There do not exist consistent studies dedicated to the forms kitsch takes today, despite the fact that analyses, minor in scope and length, were produced. Consequently, this paper aims to bring to the fore the literature written by three prominent Romanian intellectuals and the manner in which their aspirations match the themes they explore. Daniela Zeca's ambitions are truncated to a simplified version of alterity and of the Orient due to erotic oversaturation. The pretext of Dan Puric's literature is that he activates a long-lost memory of the Romanian people. Starting from what Puric professes to do, I discovered a breached of the principles of the ethics of memory only to reduce memory to touristic observation of the past. The literature Gabriel Liiceanu writes is also looked upon from an ethical perspective. His literary confessions and their related forms are the medium necessary for this author to create a character gaining moral standing due to trauma experienced during Communism. His new status as moral man authorizes severe judgments on his peers, thus lacking in moral imagination.

Anexa 2.

Lista de lucrări științifice

1. „First Plane Home”, recenzie la cartea Liliane Corobca, *Kinderland*, în revista „Corpul T”, nr. 1, 2013.
2. „Sony Boys”, recenzie la cartea lui Adrian Schiop, *Soldații*, în revista „Corpul T”, nr. 2, 2013.
3. „Terasă & fun”, recenzie la cartea lui Ionuț Chiva, *Boddah speriat*, în revista „Corpul T”, nr. 1-2, 2014.
4. „Milan Kundera: The essential note, an anti-kitsch strategy”, în *Globalization, Intercultural Dialogue and National Identity*, 2nd edition, Tîrgu-Mureș, 2015
5. „Kitsch and the Origins of its Semantic Diversity”, în „Journal of Romanian Literary Studies”, Issue no. 7, 2015, pp. 665-674.
6. „Nostalgia”, în Rodica Ilie, Dan Botezatu (coord.), *Modele, concepte și context ale istoriei literaturii române contemporane*, Editura Universității Transilvania Brașov, Brașov, 2016, pp. 401-416.
7. Rodica Ilie, Andreea Ivan, „The memory of symbolic indeterminations – the founding legends of Râșnov Citadel”, în „Bulletin of the Transilvania University of Brașov”, Series IV: Philology and Cultural Studies • Vol. 9 (58) No. 1 – 2016.
8. „Kitsch as Aesthetic Recuperation”, în „Bulletin of the Transilvania University of Brașov”, Series VII: Social Sciences • Law • Vol. 9 (58) No. 1 – 2016
9. „Lit. comp. V. Podoabă”, în Rodica Ilie, Cristian Pralea (coord.), *Relație și experiență critică. Virgil Podoabă 65*, Editura Universității Transilvania, Brașov, 2016
10. „Dan Puric și turismul negru”, în revista „Astra. Literatură, arte și idei”, nr. 1-2, 2017, p. 32-33.